

KÜLTÜREL TARİH*

Çev. M. Asım YEDİYILDIZ**

Yirmi veya yirmi beş seneden beri, Fransa'da Kültür tarihi, tarihin belki hakim, şüphesiz sürükleyici alanını oluşturdu. Onun orijinalitesini adlandırma tarzı değişebildi: Kültür tarihinin kurucusu ve kalıcı eski adı olan *zihniyetler tarihi*, *tarihsel veya kolektif psikoloji*, *tarihsel antropoloji* veya *sosyo-kültürel tarih* gibi disiplinlerle uyuşmak zorundadır. Terimlerin değişmesinin gerisinde bir ve aynı; bununla birlikte, iki şekilde gösterilebilecek gerçek vardır. Fransız kültür tarihi, bir bakımdan, değerlere, formlara ve ortak sembollere imtiyaz tanıyan Fikir tarihinin geleneğine karşı, ortak düşüncelerin gayri şahsî ve otomatik muhtevasını dikkate alan ferdî, zihinsel icadlar (yaratmalar) ve algıları, duyarlılıkları ve davranışları yapılandıran temel psikolojik kategoriler için saf anlamayı terkeden irâdî ve tekil (özgün) ürünler olarak tarif edilmiştir. Böylece, önceliği, zihni âletlerin, bölüşülen duygusal olayların, Alphonse Dupront'un ifadesiyle "ortak ruhun" tetkikine imkan veren tarihî bir alan ortaya çıkmış oluyordu.

Kültürel Tarih, Ekonomiler ve Toplular

Fakat, genellikle, bu yeni konuları inşa etmek için, Fransız kültür tarihi, önceleri ekonomi ve toplum tarihi tarafından kullanılan prensiplere ve ayırmalara dayanıyordu. Buradan birçok inceleme biçimi ortaya çıkmıştır. Her şeyden önce, bütün ve sosyal olarak temsîlî kaynakların, uzun serilerin (dizilerin), nicelendirilen bir davranışa elverişli benzer ve tekrarlanan verilerin (mesela, noter ve mahkeme arşivlerinin sağladığı veriler gibi) kaygısı söz konusudur. Nitekim zihniyet tarihinin parçalamaları, meslekî statülerle servet düzeylerini üst üste getirerek grupları ayıran Sosyal tarihin ayırmalarını yeniden oluşturdu. Böylece kültürel mesafeler ve sosyal

* Bu, Roger Chartier'in, kolektif bir eser olan *L'Histoire En France*, Editions La Découverte 1, place Paul- Painlevé, Paris 1990 adlı eserdeki "Histoire Culturelle" adlı makalesinin çevirisidir.

** Yrd. Doç. Dr.; U.Ü. İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

farklılaşmalar arasında varsayılan denklik, bazen önceden kabul edilen toplulukların kültürünü, karakterize etmeye; bazen de tersine, metinleri, inançları ve tatbikâtları, (mesela, yaygın bir dini veya yaygın bir edebiyatı nitelendirirken yaptığımız gibi) sosyolojik olarak nitelendirmeye sevketti. Kültürel tarihle Sosyo-ekonomik tarih arasındaki son bağlantı: sürenin göz önünde tutulmasıdır. Hakikaten, genellikle, zihnî ve estetik yeniliklerin güçlü-canlı olaysallığının tersine, kısa zamanla uzun süre arasındaki Braudel'ci ayırım yeniden alınmıştır. Bunun sebebi, kollektif zihniyetleri değiştiren transformasyonların yavaşlığını belirtmektir. Aynı zamanda, sözkonusu transformasyonların kesiştiği bazı anlarda, (Orta çağın sonunda, devrimde, Yirminci asrın ellili yıllarında) kökleşen davranış ve düşünceleri, alt üst eden hissî bunalımları ortaya koymaktır.

Zihniyetler ve Ortak Duyarlılıklar

Altmışlı yıllardan beri yazılmış temel eserler, Fransa'da uygulanan kültürel tarihi güçlü bir şekilde ayırıştıran (singulariser) yenilikçi ya da miras olarak alınan niteliklerin bu ikili bütününden itibaren anlaşılmalıdır. Bunlardan hiçbiri ödüle layık olmadığı gibi, subjektif ve yanlışlar da. Bununla beraber, şu beş isim, Zihniyet tarihinin alanını tanımlamak için, yazdıkları eserler ve çabalarından dolayı işaret noktaları olarak alınabilirler: Georges Duby, Robert Mandrou, Jacques le Gott, Philippe Ariès ve Michel Vovelle. Onların kendi tarzlarında çok farklı, muhtelif kitapları, Fransız tarihçiler topluluğunun paylaştığı önemli ilgileri, hatta (aşk, aile, ölüm ve Âhiret karşısındaki) ortak duyarlılıkları lehine şahitlik edebilir; aydınların kültürüyle, ayırdedici niteliği dînî ve büyüyle ilgili inançlar, âyinsel uygulamalar veya basılı kaynakların kullanımları olan halk kültürü arasındaki mesafeler ve mübadeleler; ayrımsal olarak tabîi (ve tabiatüstü) dünyanın veya sosyal teşkilâtın (üç düzen şeması, veya cin bilimsel inancı gibi) anlaşılmasına imkan veren psikolojik ve entelektüel kategoriler.

Kültürel Uygulamaların Özgünlüğü

Fransızca veya başka dillerde yazılmış olsun, bizzat bu eserlerden itibaren, sorgulamalar ve yeniden oluşturmalar ileri götürülebildi. Bu soruşturmalar, her şeyden önce, fakirleştirici bir nesnellik olarak görülen ve bir zihniyetin veya bir kültürün en sun'î ve en az anlamlı deyimlerini toplamaya zorlayan kültürel olayların dizisel incelenmesinin akliliğini ortaya koydu. Özgün durumlar, sınırlı tecrübeler ve ferdî tanıklıklardan itibaren, tekrarlara ve ortalamalara verilen önceliğe karşısında, paylaşılan ortak kültürün aynılığı önerildi. O halde, bu, bu açıdan, bir duyma ve düşünme tarzını ortaya koyabilecek şekilde, yargılanan artık seri değil, fakat özgünlüktür. Özellikle de halk kültürünü, karmaşıklığı (kompleksliği) içinde yakalamaya imkan veren tek tük metinlere gösterilen ilgi bundan

kaynaklanmaktadır. Lorrain'de önder olan Jamerey-Duval'in, Jean-Marie Goulemot tarafından yayınlanan "Hatıralar"ı (Les Memories), veya Parisli camcı Menetra'nın Denis Roche tarafından bulunup ortaya çıkarılan "Günlük"ü böyledir.

İkinci yörünge: Uygulamayla ilgili konular. Gerçekten kültürel objelerin veya fikri materyallerin, bilhassa popüler olarak nitelendirilenlerin sosyal nitelendirilişleri yetersiz kalabiliyordu. Çünkü, hem sosyal tahsisleri (assignation), görüldüğünden daha kompleks idi hem de bütünlükleri (corpus) hiçbir zaman düşünül­düğü kadar saf değildi. Daha yakından bakıldığında, edebiyat ve yaygın din, farklı kültürel unsurların katlanıp toplandığı bir katmanlar bütünü (imbrication), yegane yerleşmeyi aşan bir kökleşme; ödüncüler, mübadeleler ve düzenlemelerden meydana gelen aydın kültürüyle kompleks bir ilişkiyi ortaya koyar. O halde kültürel mesafelerin yeniden tanımlanması, paylaşılan nesnelere, ortak fikirler ve genel yasalardan farklılaşmış uyum tiplerinde (modalités) yer değiştirdi. Aynı materyalleri farklı şekilde ele alan, zorunlu olarak, sosyal farklılıklar, sosyoprofesyonel durumlarına göre düzenlenen bir Kültürel uygulamalar tarihi için, yeni bir ilgi buradan doğdu. Okuma tarzlarının, inanç biçimlerinin ve mekanı kullanışlarının tarihi, böyle bir metodun bazı açıklamalarıdır.

O halde kültürel tarih, bugün kendi alanına sokulmuş yeni kavramlardan itibaren yeniden oluşturulmuş oluyor. Bu pratiğin, fakat aynı zamanda kendisi ve başkaları için meydana getirilen, açık tasavvurlarla saikleri düzenleyen tanımlar, sınıflandırmalar ve kanunî paylar empoze etmeyi amaçlayan çoğu temsillerin çatışmasında olduğu kadar, hakimiyetlerle kültürel direnç arasındaki çatışmaları da anlamaya imkan veren temsilin tarihidir. Bütün bunlar, kültürel tarihin klasik konularını ardarda gelen tarihî biçimleri yeniden oluşturması söz konusu olan kategoriler olarak değil, fakat düzenler veya söylemenin ve yapmanın pratiklerinin özel bir durumunda kristalize olmuş özgün ve süreksiz konfigürasyonları olarak düşünmeye sevk ediyor.

BİBLİYOGRAFYA

AGULHON M., Marianne au combat. L'imagerie et la symbolique républicaines de 1789 à 1880, Flammarion, Paris, 1979.

ARIÈS Ph., L'Homme devant la mort, Le Seuil, Paris, 1977.

CERTEAU M. DE, GIARD L., L'Invention du quotidien, UGE, 10/18, Paris, 1980.

DUBY G., Les Trois Orders ou l'imaginaire du féodalisme, Gallimard, Paris, 1978.

- DUPRONT A., Du sacré. Croisades et pèlerinages. Images et langages, Gallimard, Paris, 1987.
- FARGE A., La Vie fragile, Violence, pouvoirs et solidarités à Paris au XVIIIe siècle, Hachette, Paris, 1986.
- LE GOFF J., La Naissance du purgatoire, Gallimard, Paris, 1981.
- MANDROU R., Magistrats et sorciers en France au XVIIIe siècle. Une analyse de psychologie historique, Plon, Paris, 1968.
- ROCHE D., Le Peuple de Paris. Essai sur la culture populaire du XVIIIe siècle, Aubier-Montaigne, Paris, 1981.
- VOVELLE M., La Mort et l'Occident de 1300 à nos jours, Gallimard, Paris, 1983.